

Darbs un atalgojums ir divas dažādas lietas

Sabiedrības problēmu cēlonis ir mūsu domāšanā.

Pēdējā laikā miljoni cilvēku visā pasaulē ir zaudējuši un turpina zaudēt darbu. Nav darba, nav naudas, par ko dzīvot un uzturēt ģimeni. Tā ir problēma, katrā ziņā cilvēki tā domā. Viņi negrib dzīvot nabadzībā, tas ir pazemojoši, necienīgi, viņu dzīve tiek izniekota naudas meklējumos.

Neiedziļinoties šoreiz šīs problēmas ekonomiskajos cēloņos, kas ir tēma pati par sevi, uzdosim pavisam bērnišķīgu jautājumu: kur pēkšņi pazuda darbs? Vai tiešām tas, ko visi bezdarbnieki līdz šim ir darījuši, pēkšņi vairs nevienam nav vajadzīgs? Ja jā, tad rodas aizdomas, ka tas arī līdz šim nav bijis vajadzīgs, ja nē, kādēļ viņi pārstājuši to veikt? Un te atklājas divas lietas. Pirmkārt, ka pazudis nevis darbs kā tāds, nevis nepieciešamība pēc tā, bet gan darba atalgojums. Un, otrkārt: tā kā darbs netiek apmaksāts, cilvēki to vairs neveic.

Mēģināsim aplūkot šo fenomenu no citas puses. Ja pavēro, kādi vairāk vai mazāk apmaksāti darbi vispār tiek veikti, tad atklājas, ka ne vien bezdarbs, bet arī darbs var būt visai problemātiska lieta. No vienas puses tā var būt par daudz un cilvēks zem tā vienkārši sabruk, no otras puses, tas var būt darbs, kas nevienam neiet labumā, pat noteiktā mērā kaitē.

Mūsu laikabiedrs, amerikāņu vēsturnieks *Theodore Roszak* savā grāmatā „*Person/Planet. The creative disintegration of industrial society*” velta veselu nodaļu mūsdienu darba pasaulei un nonāk pie slēdziena, ka darbs ir jāatdala no tiešā atalgojuma:

„Darbs, kas producē nevajadzīgus labklājības atkritumus vai ieročus, ir slikts un bezjēdzīgs. Darbs, kas apmierina iedomātas vai mākslīgi radītas vajadzības, ir slikts un bezjēdzīgs. Darbs, kas māna un manipulē, kas ekspluatē un pazemo, ir slikts un bezjēdzīgs. Darbs, kas kaitē videi un padara pasauli pretīgu, ir slikts un bezjēdzīgs. Nav nekādas iespējas attaisnot šādu darbu – nedz uzlabojot, nedz pārstrukturējot, nedz apmaksājot to no sabiedriskiem fondiem, nedz no valsts līdzekļiem, nedz samazinot to, nedz decentralizējot, nedz demokratizējot. Cilvēks jūtas arvien mazāk atbildīgs par savu darbu, izņemot pavisam abstraktā juridiskā ziņā, jo nejūt tajā nekādu personīgu jēgu. Viņš to pilda tikai tādēļ, ka atalgojums, ko viņš par to saņem, ļauj viņam nodrošināt savu eksistenci. Šāds darbs nav nekas, caurums dzīves vidū. Tā ir izšķiesta dzīve, un nekas nepadara mūs dusmīgākus un dumpīgākus kā pieredze, ka viena daļa mūsu vienreizējās dzīves tiek vienkārši izniekota, nozagta un izmantota kādiem mums nezināmiem mērķiem.”

Arī Rūdolfs Šteiners (1861 – 1925), gara pētnieks un antroposofijas pamatlicējs, kas ir darbojies 20. gs. sākumā, runāja par to, ka Jaunajos laikos kādreizējās absolūtās verdzības vietā ir nākusi pusbrīvība, jo, veicot tieši atalgoātu darbu, cilvēks arvien vēl pārdod daļu no sevis,

proti, savas fiziskās, dvēseliskās un garīgās spējas. Cilvēces attīstības gaitā darbam reiz esot jākļūst pilnīgi brīvam, un cilvēkiem jātiek nodrošinātiem ar visu cienīgai dzīvei nepieciešamo pavisam citā ceļā. Šo faktu neviens nevarot noraidīt vai izmainīt.

Tik tiešām, ja mēs varētu atbrīvoties no nomācošās domas, ka ar savu darbu mums jānodrošina sava un savu bērnu eksistence, un tā vietā, lai dzītos pēc kāda apmaksāta darba, pievērstu uzmanību tam, kas mums apkārt dzīvo par cilvēkiem, kas viņiem trūkst, un kā tieši mēs varētu būt viņiem noderīgi, vai dzīve neiegūtu pavisam citu kvalitāti?

Šai sakarā var domāt, ka patreizējā situācija ir burtisks kļūdzēns pēc tā, lai mēs reiz palūkoties apkārt un ieraudzītu, cik daudz ir vajadzīgu, pat nepieciešamu jēdzīgu darbu, bet šo darbu iespējamie darītāji nīkuļo ar bezdarbnieku pabalstiem, kas tiek piešķirti par to, ka viņi nestrādā. Varbūt vienam otram šīs domas var likties abstraktas, nepraktiskas, bet tas patiešām ir tikai redzespunkta jautājums. Pierādījumam viens piemērs no dzīves.

Kāda jauna sieviete Vācijā ir palikusi bez darba. Viņa gan saņēma bezdarbnieka pabalstu, bet tas viņu neapmierināja. Viņa sev teica: nevar būt, ka es nevienam neesmu vajadzīga. Reiz viņai ienāca prātā, ka kādreiz viņa ar lielu prieku darbojusies amatieru teātrī, un no tiem laikiem jābūt palikušiem kādiem kostīmiem. Uzķāpusi savas mājas bēniņos, viņa atrada klauna kostīmu, uzvilka to un izgāja ārā. Viņa aizbrauca uz bērnu slimnīcu un, staigājot pa palātām, uzjautrināja slimos bērnus ar stāstiņiem un skečiem. Sākumā slimnīcas personāls skatījās uz viņu aizdomīgi, bet tā kā viņa nepretendēja uz samaksu, ļāva viņai darboties. Ar laiku visi ievēroja, ka slimie bērni sākuši mazāk raudāt. Viņi ar nepacietību gaidīja Kerstinu, kas nāca pie viņiem katru dienu noteiktā laikā. Atmosfēra slimnīcā kļuva vieglāka, gaišāka, un bērni sāka ātrāk izvesēties. Tas beidzās ar to, ka pateicīgā slimnīcas vadība kopā ar bērnu vecākiem atrada iespēju viņai regulāri maksāt noteiktu summu. Drīz vien citas slimnīcas, vēlāk arī veco ļaužu pansionāti, sāka aicināt viņu pie saviem pacientiem. Pavisam jauna darba vieta tika pašas tā darītājas radīta un tad, līdzciltveku akceptēta, nodrošināja viņai iztiku. (Starp citu, nesen dzirdēju, ka arī Rīgas bērnu slimnīcā iegriežoties klauni.)

Ja cilvēks varētu panākt sevī šo apziņas pavērsienu, tad sajostos brīvāks un laimīgāks par jebkuru bagātnieku, un viņam pavisam noteikti būtu „ko ēst un dzert, un vilkt mugurā”, jo par tiem reiz ir teikts: „Nerūpējieties par to, ko jums ēst un dzert, un vilkt mugurā. Rūpējieties par Debesu valstību; viss pārējais tiks jums dots no jūsu Debesu Tēva, jo viņš zina jūsu vajadzības labāk par jums.” Tas ir vienīgais cieņpilnais šīs problēmas risinājums. Bet ko nozīmē rūpēties par Debesu valstību? Tas nozīmē vien rūpēties par savu tuvāko. Nevis par sevi, bet par citiem, jo „Debesu valstība” nav nekas cits, kā mīlestībā apvienojusies cilvēce. Vienkāršāk vairs nevar būt, lai arī tas nozīmē pagriezt visas pasaules attīstības plūsmu līdzšinējai pretējā virzienā, kļūstot no ņemošas būtnes par dodošu. Šī vienīgā auglīgā atbilde plīvo virs cilvēces jau 2000 gadus, bet netiek un netiek sadzirdēta. Tādēļ problēmas samilzt.

Rūdolfs Šteiners uzsvēra: ja cilvēki nepiepūlēsies atvērt acis un ieraudzīt īstos jau toreiz sasāpējušo sociālo problēmu cēloņus, tad viņiem būs jāpiedzīvo arvien smagākas krīzes, kas arvien vairāk apdraudēs viņu eksistenci un galu galā jēlkādu attīstību uz Zemes. Par vienu no sociālā haosa iemesliem viņš uzskatīja faktu, ka darbs, un līdz ar to pats cilvēks ar savām spējām un kompetenci, tiek uzskatīts par preci, kuras cenu nosaka „brīvais tirgus”, citiem vārdiem - tie, kam pieder nauda.

Viņš uzsvēra, ka vienīgā iespēja izvairīties no draudošās sociālās katastrofas un uzsākt cilvēciskas nākotnes veidošanu ir radikāls apvērsums domāšanā. Sabiedrības iekārtai jābūt tādai, lai katram pilngadīgajam tās loceklim būtu iespēja darīt dzīvē to, ko viņš jūtas aicināts darīt. Faktiski katra cilvēka mērķis ir atrast, un sabiedrības uzdevums ir palīdzēt tam atrast, viņa īsto vietu un nodarbošanos dzīvē, ar ko viņš var kalpot citiem atbilstoši savām spējām un ideāliem, kuri atveduši viņu pašreizējā inkarnācijā.

Un tas, lūk, izslēdz tiešo darba apmaksu kā motivāciju darba veikšanai. Motivācijai jārodas brīvā cilvēka garā neatkarīgi no apmaksas. Cilvēkam jāatrod sava nodarbošanās joma un veids, vadoties, no vienas puses, pēc savām spējām un, no otras puses, pēc līdzcilvēku vajadzībām, kuras viņam ir iespējams apmierināt. Cilvēks, kas strādā atbilstoši savam aicinājumam, jutīsies pateicīgs tiem, kam viņa darbs ir vajadzīgs, par iespēju jēdzīgi piedalīties sabiedrības dzīvē, un viņam pat prātā nenāks darīt ko bezjēdzīgu vai kaitīgu. Citiem vārdiem sakot, darbs tikai tad iegūs savu humāni sociālo nozīmi, ja cilvēki to veiks pilnīgi brīvprātīgi un pašaieliedzīgi, sekojot savam aicinājumam un saņemot nepieciešamo savām vajadzībām tikmēr, kamēr viņu darbs tiks atzīts par vajadzīgu un vēlamu. Šādā situācijā cilvēkam izveidosies pavisam cits priekšstats arī par paša vajadzībām, nekā tas būtu, saņemot naudu no bezpersoniskas valsts vai privātuzņēmēja, kuram neizbēgami pirmajā vietā ir paša peļņa.

Tagad vēlreiz pievērsīsimies bezdarba problēmai izklāstītās atziņas gaismā. Vai nav tā, ka šodien faktiski pati dzīve iekārtojas tā, lai viens pēc otra pazustu tieši apmaksātie darbi? Vai tas nenozīmē, ka Rūdolfa Šteinera pareģotā attīstības nepieciešamība atbrīvot darbu no atalgojuma iebrūk mūsu dzīvē pa logu tādēļ, ka mēs nelaižam to caur durvīm? Un tikai tādēļ, ka cilvēki neredz un negrib atzīt, ka tas ir samilzušās problēmas īstais risinājums, viņi cieš no bezdarba, arvien vēl uzskatot tieši algotu darbu par vienīgo dzīves nodrošinātāju. Tas nav nekas cits kā traģiska domāšanas kļūda.

Mums vairs nav citas izejas, kā mainīt savu attieksmi pret dzīvi par 180 grādiem, jo mēs kā cilvēce esam sasnieguši to evolūcijas pakāpi, kad tas kļūst par absolūtu nepieciešamību. Viss, ko mēs turpmāk gribēsim iegūt no kopīgā labuma paši sev, nerēķinoties ar citiem, arvien mazāk ies mums labumā un sagādās arvien mazāku gandarījumu. Mēs vēl ilgi varam turēt acis aizvērtas un mēģināt noturēties vecajās sliedēs, un daudzi to arī darīs, bet mēs jutīsimies arvien nelaimīgāki, jo, no vienas puses, abstrakta nauda arvien biežāk tiks maksāta tieši par bezjēdzīgiem darbiem un, no otras puses, mēs neradīsim iespēju izmantot savu netaisnīgi saņemto naudu jēdzīgi. „Netaisnīgi”, jo bez citu cilvēku vajadzību ievērošanas.

Mums visiem jāatrisina tikai viena vienīga problēma, jāizpilda viens vienīgs uzdevums, visiem viens: atrast savu īsto vietu un aicinājumu dzīvē un palīdzēt izdarīt to citiem. Atliek apzināties, ka neviens cilvēks taču nepiedzimst tāpat vien. Katram ir savs, lielāks vai mazāks, uzdevums cilvēces kopainā, un sociālā nozīmē katrs neizdzīvotais, atraidītais vai neatklātais liktenis ir akmens citu cilvēku ceļā, kuriem tad jāuzņemas divi, trīs un vairāki uzdevumi, vai arī viņa vieta paliek tukša, no kā atkal cieš citi, kuriem jāiztiek bez viņa snieguma.

Tātad - kļūda ir mūsu domāšanā, tādēļ ir vērts mēģināt izdibināt, kā šī kļūda ir radusies, un te mēs neizbēgami uzduramies audzināšanas un izglītības jautājumam. Gan audzināšana, gan izglītība pieder pie sabiedrības gara dzīves, un cilvēka gars ir viņa individualitāte, t.i., tas, kas atšķir viņu no citiem cilvēkiem. Tādēļ vispārinātās, kādās „augstākstāvošās” instancēs izstrādātās un apzīmogatās audzināšanas un izglītības programmas, metodikas un didaktikas nav nekas cits kā kārtējais absurds. Gara dzīvei, kas aptver zinātnes, mākslas, reliģijas un izglītības jomu, jābūt pilnīgi brīvai no valsts vai jebkuras citas ārējās varas aizbildniecības un ar to saistītās kontroles. Tā ir tikai un vienīgi to cilvēku lieta un atbildība, kuri šajā jomā reāli strādā, kuriem ir darīšana ar konkrētiem bērniem, pusaudžiem vai jauniešiem, un kuru individualitātes tieši satiekas ar audzēkņu un viņu vecāku individualitātēm.